

DEREK MAHON

A TENGER TÉLEN

EURÓPA

VÁLOGATTA,
FORDÍTOTTA
ÉS AZ UTÓSZÓT ÍRTA *
FODOR ANDRÁS

* és Gorka
György
Szintelet napjára
napra beemelt
keretekkel
nyomtatva:
Fodor András
992.XI.77

NAPJAINK KÖLTÉSZETE

DEREK MAHON

A TENGERTÉLEN

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1992

UTÓSZÓ

1970 őszén, amikor Angliában a brit költészet új útjairól és ígéreteiről faggattam néhány illetékest (Eric Walter White-ot, az Arts Council irodalmi igazgatóját, a modern költészet szakértőjeként emlegetett Martin Dodsworth-öt vagy az új költőnemzedék egyikét, Peter Portert) Ted Hughes, Philip Larkin, Tom Gunn, Geoffrey Hill mellett valamennyien emlegették a tehetséges ír költők, főként az akkor már két kötetével hírt, elismerést szerzett Seamus Heaney nevét.

A támpontul kínálkozó antológiák akkoriban a Robert Conquest-féle, eredetileg 1956-os *New Lines*, és az 1962-es (1966-ban bővítve is kiadott) Alvarez-féle *The New Poetry* voltak. Két évtized múltán John Mole, az *Encounter* költészeti kritikusa, *Passing Judgements* (Folyamatos ítéletek) című, Anthony Thwaite ajánlásával publikált kötetében megkísérli áttekinteni, mi történt azóta, miképpen változott a szigetország lírájának éghajlata a nyolcvanas években. Évenként haladva szemléjében, 1983 termését vizsgálva, hosszan és megbecsülően szól a kortárs brit költészet Penguin antológiájáról. (*Penguin Book of Contemporary British Poetry*.) Fontos eseményként méltatja Blake Morrison és Andrew Motion közös válogatását. Bár olykor kedvetlenítően arcnélkülinek látja a szigorú – eredetileg ötvenre tervezett, végül csak húsz

költőportrét felmutató – mustrát, elismeri, hogy két évtizede nem jelent meg hasonló reprezentatív antológia. Eleve új generációt mutat be ez a szemle, senkit se szerepeltetve már az Alvarez válogatta huszonnyolcából. S valamennyien az angol nyelv iránti új viszonyulást jelzik, élükön Seamus Heaney-vel, kit az elmúlt másfél évtized legfontosabb költőjeként emlegetnek, ki nek saját nyelvi stílusában sikerült megtestesítenie a politikát, a históriát, a hely szellemét és saját olvasatának élvezhetőségét. (Azóta magyar válogatás is jelent meg tőle. 1980-ban Tandori Dezső fordításában.)

Az antológia korábbiaktól eltérő jellegzetességei egyébként nem csak Seamus Heaney, más „Ír Különcök” hangjából is érzékelhetők. Például abból, ahogy a szociális felelősségérzet szokatlanul széles skáláján szólnak meg, ahogy mitikus elemekből, történetekből, emblematikus tájképekből más zűrés társadalmak analógiáihoz, s az alkotóművész belső emigrációjához, száműzöttségéhez jutnak el.

Az elszigeteltség, magány, és elidegenedés ír költői közül immár egy másiknak is megnőtt a rangja. A társánál két évvel fiatalabb, 1941-ben, Belfastban született *Derek Mahon*-t, esszék, bibliográfiák és lexikális kézikönyvek egybehangzóan ilyen tónusú invokációkkal méltatják: „Széles körben a század egyik legújítottabb szellemű ír költője.” „Általában a legdísztelenebb ele-

ganciájú és legeggyüttérzőbb költőnek tartják a háború utáni nemzedékből.”

Újító bizonyára a tekintetben is, ahogy a szabadosabb verselés divatja idején módszeresen visszatér a sokalakú kötött formákhoz, kollokvialis előadásmódjába váratlanul funkcionálól rímeket iktat be, s bámulatos magabiztossággal kezeli egyebek közt a stanzát. Kritikusai olyan nagyra értékelt ír elődökéhez viszonyítják művét, mint amilyen a tudós klasszikus MacNeice-é vagy a Nobel-díjas Becketté. Az összegző minősítések magasztalásaiban ilyen lelkes fordulatok is találhatók: „Szinte csodának tekinthetjük kortársai és honfitársai közt”...; „Igazi szellemes író s legjobb művei T. S. Eliot megfigyeléseit igazolják, melyek szerint túl gyakran találkozunk olyan komoly költőkkel, kik attól félnek, netán úgy válnak szellemessé, hogy intenzitásukat, erejüket elvesztik.” Ám Mahon esetében az is nyomban szembe-tűnik, amit Eliot a szellem belső mérlegének nevez, mivel az ő olykor igen gyengéd lírai kecsessége mögött kemény elmeél rejlik, így minden jel arra mutat, hogy a lírai kecsesség (báj, kellem) maga is megszilárdul.

*

Szülohelyén, Belfastban iskolázott, majd a dublini Trinity College-ban abszolvált 1966-ban. Utána Észak-Írországbán tanár, majd 1968–70 közt Dublinban az Ír Nyelvi Központ angol előadója. 1977-ig szabadfoglal-

kozású újságíró; időközben a New York-i *Vogue* magazin, majd a BBC munkatársa, 1979–1981-ben. Ezt követően 1984-ig a *New Statesman* költészeti, irodalmi szerkesztője. Gerard de Nerval és Molière-t fordított; vándorolva Londonban és Dublinban él. Első kötete, a *Twelve Poems* (Tizenkét költemény) 1967-ben jelent meg, azóta tizenegy kisebb verskötet után 1979-ben az Oxford University Press adta ki válogatott művek alcímmel *Poems 1962–1978* című könyvét, melyben sok korábbi versét átdolgozva, új címmel ellátva szerepelteti. Néhány kritikus kifogásolta ezt az új művek írása helyett a régebbiekre koncentrálni műgondot, de a pályatárs Peter Porter szerint a gyűjtemény minden darabja „a maga rendjén-módján befejezett remekmű”.

Költői útjának elemzői szerint Mahon szemléletén nyomot hagyott Yeats *Sötét torony* című költeménye éppen úgy, mint MacNeice szardonikus, gunyoros látásmódja. Címadásainak tudatosságában még Robert Lowell hatását is látni vélük. (Lowell – *Waking Early Sunday Morning*; Mahon – *Another Sunday Morning*.) Saját karaktere, eredetisége mutatkozik viszont abban, ahogy a hétköznapi dolgok eleven jellemzőit megragadja. Különösen élvezetes ez a képessége olyan – az angol költészetben egyébként gazdag hagyományú lírai városrajzokban – (nevezhetnénk akár lírai szociográfiáknak is George Crabbe *The Borough* című többrészes költeményét, melyből Benjamin Britten a *Peter Grimes* témáját

emelte ki, vagy idesorolhatnánk Peter Redgrove *Fal-mouth*-ját is), mint amilyen e kötetben is szereplő *Portrush*, de Mahon lírai realizmusának metsző pontossága, elmés átvilágító ereje hatja át az olyan távlatú körképeket is, mint a *Túl a Hawth Headen* vagy *A tenger télen*.

John Mole találóan állapítja meg, hogy „Mahon versei tele vannak ragyogó, sugárzó tárgyakkal, melyek annál inkább fénylőnek mutatkoznak, mivel a kivettség és nyugtalanság hideg univerzumának háttéréből tűnnek elő”. Idéz más avatott véleményt is, miszerint az ír költő olyan, manapság ritka minőségeket hozott vissza az angol költészetbe, mint a csevegő elbeszélésmód szellemes intelligenciával, humorral való kombinálása.

Arany Jánostól József Attiláig, de a kortárs magyar poézisben is akarva-akaratlan a tárgyias-érzékletes lírai szemléleten nevelkedett versfordító, rokon ambícióval szóltat meg ilyen részleteket: „...szél rezgeti csillagaink / s a part mögött / bezinkut cégére zörög”... vagy „a tavaszi fény átlobog / ó-házak, kocsmák, templomok / falán, hajókon, híd körül, / a parton, hol pár öreg ül.” S nem idegenek a gondolatátvitel ilyen merészségei: „A Ninivére hajdan ragyogott / csillag süti a kikötői bárt”, mint ahogyan az apját dacosan nem gyászoló fiú látszólag hangsúlytalan búcsúzkodása is megkapóan mély és finom asszociációkat hordoz:

De a titok, mely oda gyűlt
 Csontjába hajnalonta,
 Tovább él, rámarad azokra,
 Kiket még sorsuk meg se szült,
 Mint madárlábnym friss betonban,
 Még aztán is hogy elrepült.

Valószínűleg csak Beckett-tel azonos etnikumból származhat az a *moralista* Derek Mahon, ki Máté evangéliumának 5, 29–30 versét /„Ha pedig a te jobb szemed megbotráncoztat téged, vágd ki és vedd el magadtól; mert jobb néked, hogy egy vesszen el a te tagjaid közül, semhogy egész tested a gyehennára vettessék” (29); „És ha a te jobb kezed botráncoztat meg téged, vágd le és vedd el magadtól; mert jobb neked, hogy egy vesszen el a tagjaid közül, semhogy egész tested a gyehennára vettessék”. (30)/ a maga versparabolájában – Máté, 5 29–30 – ennyire horrorba illő kegyetlen példázattá képes feszíteni, így bizonyítva (saját megrendítő tapasztalatait véglegesítve), hogy a szuverén ember csak teljes önfelszámolása árán válhat a társadalom méltó tagjává.

E borzongató példabeszéd mellett mégis gyakran megragad bennünket az ír költőnek a kontinentálissal, sőt a kelet-közép-európaival rokon szellemisége. A derűsre hangolt székszis mintadarabjain túl /*Minden jónak ígérkezik, Herakleitosz a folyónál*], *A tenger télen* című hosszú költemény árul el legtöbbet ebből a mentalitásból.

Tonio Krögerként alig
 Tudtam átlátni múltamat,
 De éreztem, sosem szabad
 Levedlenem miből vagyok.

.....
 Egyensúlyban csak az lehet,
 Ki fontolt kézhez kap hideg szemet.

.....
 De tán a nyelv is megtalálja még
 Önnönmagát s felizzik a sötét,
 Megújítva holt dolgokat,
 Szavakból formás dal fakad –

Abszurdum-e, ha ez utóbbi sorokat magyarrá honosítva a fordítónak önkéntelenül Csokonai *A magánosság*hoz írott versében szétcsapó poétája jut eszébe, –

Midőn teremtem új dolgokat.
 S a semmiből világokat.

*

Amikor 1970-ben a dublini Nemzeti Múzeumban jártam, társam, odavezető angol barátom, Colin Mason különös izgalommal vonszolt egy főhelyre kitett dokumentumhoz. Arthur Griffith *The Resurrection of Hungary, 1904* című füzetén, a címlap magyarázó mottójában is benne szerepelt a figyelmeztetés: lehetetlen az ír ese-

ményekre gondolni a magyar szabadságharc párhuzamba vonása nélkül.

Látok valami szimptomatikusat abban, hogy egy évvel annak előtte, hogy *Nyugat magyarja* címen tavaly megjelent Gergely Ágnes izgalmas, okulásunkra buzdító esszé-naplója Samuel Butler Yeatsről, 1990-ben, egy magyar származású, de az új angol költőnemzedék jeles egyéniségévé vált (1987-ben magyarra fordított kötetéből már itthon is ilyenek ismert) George Szirtes hívta föl elsőként figyelmünket Derek Mahon leghíresebb versére. Az általa – a *Nagyvilág* 1990 júniusi számának összeállított *Az angol nyelvű költészet rövid antológiája* előszavában elsőként és a legnagyobb hangsúllyal szól róla: „Az itt közreadott versről bizvást állíthatjuk, hogy az utóbbi negyven év legfontosabb angol nyelven írott versei közé tartozik. Ennek az összeállításnak az alapköve abban a tekintetben, hogy roppant gondolati anyagát erőlködés nélkül fogja össze, higgadt komolysággal, de magától értetődő biztonsággal.” (*Kada Júlia fordítása.*)

A költemény – *Elhagyott raktárhelyiség Wexfordban* – gazdag kritikai visszajelzéseiből talán a legszebb Brian Donallyé az *English Studies*-ban, „Meggyőző és megrendítő metaforája az egész emberi történelem összes üldözött és elfelejtett alakjainak”.

S valóban, ki ne gondolna az elhagyott raktárhelyiségbeli egyetlen fényforrása, a bezárt ajtó kulcslyuka fele tülekvő gombok földidézett látványa mögött a meg-

váltatlanul maradt embercsoportok erőlködő szenvedésére, fénybe jutásának jogos vágyára?

A maguk néma módján mind esdeklenék,
Tegyel az érdekünkben valamit,
Az ajtót legalább ne csukd be újra künt.
Treblinka, Pompei mártírjaiképp
„Ments meg minket!” – kiáltoznák feléd.
„Ne maradjunk Isten árvái itt,
Sötétbe, kínba hullva, hisz nekünk
Is volna mit megélnünk...”

*

Legutóbbi kötete az *Éjszakai vadászat* – melynek a tizenötödik századi Paolo Uccello-festmény mozzanataira íródott címadó versét ez a válogatás is tartalmazza – továbbra is olyan tiszta látású, bravúrosan formáló és fogalmazó költőnek mutatja Derek Mahont, aki az idővel és történelemmel bátran szembesül, kinek magvas tanúságtételei mindig mélyebbek a divat kínálta ötleteknél, kinek emberi, művészi becsületessége a kor által feladott leggyötrelmesebb kétségek hitelét is szavatolja: „Nem tudjuk, vajon a jövő előttünk van vagy mögöttünk.”

ELHAGYOTT RAKTÁRHELYISÉG
WEXFORDBAN

[A DISUSED SHED IN CO. WEXFORD]

J. G. Farrellnek

*Jussunk eszükbe mi, törékeny
lelkek az asz fodóloszok közt.*
[SZEFERISZ – Mythistorema]

Akadnak oly helyek még, hol gondolat terem –
Kisarcolt perui bányák, mikor már
Lassú enyészet mállasztja őket,
Örökre bennük rekedt a visszhang
S vadvirág reszket a liftaknában,
India palotái, melyekben táncot jár a szél
S bizonytalankodón egy-egy ajtó becsapódik,
Csurig telt víztárlók mögött a mészköüreg,
Hova elásott csontért kutya sompolyog éppen;
Ilyen elhagyott volt a raktár Wexford megyében,

A kiégett hotel alagsorában, hol
Fürdőkádak, mosdókagylók között
Kulcslyuk felé ezer gomba tülekszik.
Ez az egyetlen csillag az ő égboltjukon,
Avagy egy kinti csillaghoz keret.

Mi mást tehetnének, mint vágyakoznak?
Rododendront sok nappal megelőzve,
Míg forgott csak a Föld ködgomolyként kerengőn,
Lesték a károgó varjúpanaszt az erdőn.

Várnak növényi párák bűzhödő
Szagában a polgárháború óta,
Midőn a birtokától megfosztott gombatermelő
Lépte a kavicsos úton tovacsikorgott.
Sosem tért vissza, s azóta a fény
Csak itt süt az eső-rozsdállta kulcslyukon.
Pók sző hálót, gombát poroz a légy,
Tán naponként hallják, hogy hull a vakolat –
A semmiből valami kiáltás jelét,
S ahogy az út végén gázt ad egy kamion.

Volt itt halál is, vértelen hús omlott
A földbe, melyből egykor vétetett;
Kélt lidérc is belőle, s mindent átható
Áporodott lég, förtelmes latyak.
S nyúlászcodón az ajtómentiek
Törtetnének: „Helyet! Helyet nekünk!”
A többi, félhomályban szertehányt
Tárgyak, tört virágcserepek közt nyögve ráng,
Hogyan juthatna végre közelebb,
De sorsa csak a furcsa, ágasló póz marad.

Látogatók híján félszázadnyi sötétben –
Szánalmas készülődés: kattan-e
A zár, nyikkan-e ajtó. Mágus holdlakók,
Volt-rezsim rízporos bebörtönzöttei,
Pókhálós torkú, háromfele vált, aszott,
Álmatlan nép, melyet csak egy kísérteti
Sikoly riaszt, akár a kivégzők tüze,
Fölvillantván, még így is az élet lüktet itt.
Bár puha testükön féreg lakmározik,
Törékeny fejük bízón emelnék fölfele.

A maguk néma módján mind esdeklenék,
Tegyél az érdekükben valamit,
Az ajtót legalább ne csukd be újra künt.
Treblinka, Pompei mártírjaiképp
„Ments meg minket!” – kiáltoznák feléd.
„Ne maradjunk Isten árvái itt,
Sötétbe, kínba hullva, hisz nekünk
Is volna mit megélnünk.
Te, fénymérős, ki könnyed kanyarral idejöttél,
E jámbor küszködést ne hagyd elveszteni!”

PENHURST PLACE

Ma megindítna ily gyönyör...

Tövis hegyén vízcsepp dereng,
Fülledt eső utáni csend,
Gyümölcs-sorok közt lantzene,
Ösvényen nárcisz lángszíne;
Kéj s vágy egymást hevíti föl
A l'ombre des jeunes filles en fleurs,
Vaskéz fog bársonykesztyűsen –
Jer, légy szerelmem, élj velem.

Gyöngyarcú, fénylő tisztaság
Ragyog az éji csenden át,
Roppanva omló fahasáb,
Rémlátó udvaronc, kuttyák,
Kinsale körül spanyol hajók,
Csalogány sír, bagoly huhog,
És vadgalamb sólyomlesen –
Jer, légy szerelmem, élj velem.